

Анализа на случаи на фемциди – убиства на жени во Република Македонија

Септември 2018, Скопје

Издавач:

Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство – Глас против насилство

Авторка:

Елена Димушевска

Истражувачки тим:

Наташа Димитровска
Александра Петкова
Љупка Трајановска

Графички дизајн и печатење

ГРАФИК МАК ПРИНТ

Тираж:

200 примероци

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски",
Скопје

364.61-055.2(497.7)

ДИМУШЕВСКА, Елена

Анализа на случаите на фемициди - убиства на жени во Република
Македонија / [авторка Елена Димушевска]. - Скопје : Национална
мрежа против насилство врз жените и семејно насилство - Глас
против насилство, 2018. - 48 стр. : табели ; 25 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 45-47

ISBN 978-608-65946-6-4

а) Убиства на жени - Македонија
COBISS.MK-ID 105883658

**Оваа анализа е подготвена со техничка и финансиска поддршка
на Програмата за развој на Обединетите нации (УНДП).**

Содржина

Вовед.....	5
Поглавје I	9
Дефинирање на фемцидите	9
Видови на фемциди (ACUNS, 2013).....	11
1. Фемцид како последица на семејно насилство и интимно партнерско насилство	11
2. Убиства на жени и девојки во име на „честа“	11
3. Фемциди поради мраз	12
4. Фемциди поврзани со организиран криминал	12
5. Намерни убиства на жени во војна.....	13
6. Женски инфантицид и родово заснован полово селективен фетицид.....	13
7. Фемциди како последица од гентално осакатување и убиства на жени обвинети за вештерство/волшебништво	14
8. Мизогино убивање на жени	15
Национално законодавство.....	16
Меѓународно законодавство.....	17
Ризик фактори за фемцид.....	19
Поглавје 2	22
Методологија.....	22
Наоди од спроведена анализа	25
Медиумско претставување на случаите на фемциди во Македонија	30
Поглавје 3	35
Заклучоци	35
Генерални препораки	37
Следење на убиства на жени и девојки (Femicide watch)	39
Користена литература	44

"Родово заснованите убиства се екстремна манифестација на постоечките форми на насилство врз жените. Овие убиства не се изолирани инциденти кои се случуваат ненадејно и неочекувано, туку претставуваат најтешка форма на насилство врз жените на која ѝ претходи континуирано повеќегодишно насилство".

Рашида Манџу, Специјална известувачка на Обединетите нации за насилство врз жените, неговите причини и последици

Вовед

Под поимот фемцид генерално се подразбира намерно убиство на жена затоа што е жена, но пошироките дефиниции ги вклучуваат сите убиства на жени или девојчиња. Фемцид најчесто се врши од мажи, но некогаш може да се вклучени и женски членови од семејството. Фемцидот се разликува од другите убиства на специфичен начин, односно повеќето случаи на фемциди се извршени од страна на партнери или поранешни партнери и вклучуваат постојано злоставување во домот, закани или заплашување, сексуално насилство или ситуации каде што жените имаат помалку моќ или помалку ресурси отколку нивниот партнер¹.

Фемцидот е глобално идентификуван како водечка причина за прерана смрт кај жените. Тоа е најекстремната манифестација на машкото насилство врз жените, а сепак за фемцидите постојат ограничени податоци. Според Глобалната студија за убиства од 2013 г. на Канцеларијата на Обединетите нации за дрога и криминал, „една од две убиени жени е убиена од нејзиниот интимен партнер или член на семејство“.

Во декември 2013 година, Генералното собрание на ОН усвои резолуција за фемциди², барајќи од земјите-членки да преземат низа мерки за справување со родово заснованите убиства на жените и девојките, вклучувајќи ја и потребата за подобрување на собирањето и анализирањето на податоците. Неодамнешниот извештај на Специјалната известувачка на ОН за насилство врз жените (SRVAW) до Генералното собрание на ОН истакнува дека ОН и нејзините земји-членки повеќе пати донеле заклучоци дека споредливоста и достапноста на податоците се клучни за дефинирање и разбирање на фемцидот и неговите манифестации, причини и последици. Специјалната известувачка на ОН за насилство врз жените во нејзиниот извештај го наведува Пописот на фемциди во Велика Британија како добар

¹ http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77421/1/WHO_RHR_12.38_eng.pdf

² https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/Crime_Resolutions/2010-2019/2013/General_Assembly/A-RES-68-191.pdf

пример за најдобра пракса во оваа насока и препорачува државите „да собираат и да објавуваат податоци за фемциди и за други форми на насилство врз жени и да воспостават „Femicide watch“ [Следач на фемциди] или опсерватории за насилство врз жени со такви функции”³.

Во Република Македонија, фемцидот не е препознаен како посебно кривично дело во Кривичниот законик и се регистрира како и секое друго убиство. Семејното насилство или насилството на интимен партнер што му претходело на убиството се зема како отежнувачка околност во судските постапки и одредувањето на казните во одредени кривични дела (Убиство, член 123, став 2, т. 2; Убиство на миг, член 125; Телесна повреда, член 130, став 2; Тешка телесна повреда, член 131, став 2 и 6; Присилба, член 139, став 2; Противправно лишување од слобода, член 140, став 2; Загрозување на сигурноста, член 144, став 2; Полов напад врз малолетник кој не наполнил 14 години, член 188, став 2 и Посредување во вршење проституција, член 191, став 4. Исто така, нема достапни статистички податоци за бројот на убиства на жени од судскиот систем. Не постојат национални истражувања и анализи спроведени од владини и невладини организации фокусирани на ова прашање во земјата.

Националната мрежа против насилство врз жени и семејно насилство во Извештајот од мониторингот на Законот за спречување, заштита и борба против семејното насилство⁴ наведува дека „Во периодот од 2001 до август 2016 година се регистрирани 32 фемциди. 15 од овие убиства се случиле во периодот од 2013 до 2016 година“. Податоците се дадени според неофицијални статистички податоци за фемциди, кои ги водат невладини организации, од медиумски известувања, поради отсуството на соодветен систем на регистрирање на фемцидите од страна на државата.

³ United Nations General Assembly (UNGA), ‘Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences’, 2016

http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?m=106

⁴ http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2016/12/Monitoring-na-zakon-za-SN_final.pdf

Евидентна е потребата од спроведување на анализи за феминициди во Македонија. Тоа е првиот чекор за актуелизирање на прашањето за „родово заснованите убиства“ преку иницирање на дискусија помеѓу релевантните чинители и носители на одлуки кои ќе го отворат процесот на усогласување на националното законодавство со препораките од Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилство врз жените и семејното насилство (Истанбулска конвенција) и Конвенцијата на ОН за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените.

Главна цел на анализата е да го утврди точниот број на феминициди во Република Македонија во периодот од 2008 до 2016 година, како и презентирање на институционалниот одговор кога се пријавува случај на насилство врз жените и кои мерки се преземаат за заштита на жртвата. Анализата има за цел да понуди конкретни препораки за подобрување и унапредување на системот за заштита на жените жртви на семејно насилство, намалување на родово засновано насилство, идентификување на случаите со висок ризик од феминицид, особено во првите месеци по напуштањето на насилникот од страна на жртвата и превенција од појава на нови феминициди.

Резултатите од оваа анализа ќе придонесат за зајакнување на капацитетите на земјата за да го разберат прашањето за феминицидите и да започнат да го третираат на посеопфатен начин во согласност со стандардите од Истанбулската конвенција и препораките од ЦЕДАВ (Конвенција на ОН за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените).

Дополнително, наодите од анализата:

- Ќе поттикнат дискусија на релевантните засегнати страни за важноста на Истанбулската конвенција, препораките 19⁵ и 35⁶ на Конвенцијата на ОН за елиминација на сите форми на

⁵ <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>

⁶ http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf

дискриминација врз жените (ЦЕДАВ)⁷ и нивното влијание за целото општество,

- Ќе бидат поддршка за земјата во циклусот на известување за ЦЕДАВ,
- Ќе ги унапредат и зајакнат напорите за лобирање за вклучување на овие видови насилство врз жените во рамките на националниот кривичен систем,
- Ќе дадат можност за понатамошна дискусија за потребата од мерки за превенција.
- Воедно со изготвување на ваква анализа ќе се постави и појдовна основа за анализирање на оваа појава во иднина.

Оваа студија се базира на потребата од разбирање на сериозноста на фемицидите како и на потребата од тоа да се превенира и да се заштитат жртвите на ваков тип насилство.

Студијата е структурирана во три поглавја. Првото поглавје се фокусира на дефинирање на фемицидите, видовите на фемициди и националното и меѓународното законодавство. Во второто поглавје се содржани резултатите од спроведеното истражување и анализа на истите. Следствено, во третото поглавје се презентирани заклучоците, како и препораките за унапредување на системот на заштита од родово базирано насилство, а во насока на превенирање на фемицидите во Република Македонија.

⁷ <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>

Поглавје I

Дефинирање на фемцидите

Фемцидите се најтешката форма на насилство врз жени и девојчиња и се појавуваат во многу форми. Причините се наоѓаат во историски нееднаквата дистрибуција на моќ помеѓу мажите и жените, како и во системската родово заснована дискриминација. Непостоење на законска рамка која промовира родово еднаквост и/или неимплементирање на истата придонесува кон нееднаков пристап на жените и мажите до образование, здравствена заштита, социјална заштита, платена работа, стекнување со имот,финансии и многу други сфери. Нееднаквите можности на жените и мажите доведуваат до зголемен ризик кај жените да станат жртви на насилство.

Кај мажите постои ризик да доживеат физичко насилство или да бидат убиени од други мажи, додека насилството помеѓу жени не се случува често. И додека мажите најчесто доживуваат насилство во јавните простори, насилството врз жените најчесто се случува во приватност, односно сторители се партнери, поранешни партнери, сопрузи или други машки членови од семејството и пошироката фамилија.

Во глобална студија на УНОДЦ (Канцеларија на Обединети нации за дрога и криминал - UNODC) од 2011 е наведено дека најчеста манифестација на насилство врз жени глобално е интимно партнерско и домашно насилство, кое во најекстремните случаи завршува со убиство. Во студијата се наведува дека „во многу земји интимно партнерските убиства најчесто се фемциди, и убиствата на жени најчесто се резултат на оваа форма на насилство, наспроти убиства во организиран криминал од кој мажите се почесто погодени. На пример, во 2008 година повеќе од една третина (35%) од убиствата на жени во земјите во Европа се извршени од партнери или бивши партнери, а 17% од роднини. Жените се жртви во 77% од случаите на интимно партнерско и домашно насилство во регионот. Поради тоа,

домот е место каде што жената има поголема можност да биде убиена, за разлика од мажите кај кои тоа место е улицата... “

Терминот фемцид означува намерно убиство на жена затоа што е жена. Една од првите личности која го употребила терминот фемцид⁸ е феминистичката авторка Дајана Е. Х. Расел која го дефинира фемцидот како „убиство на жена од страна на лице од машки пол затоа што е жена“.⁹

Други термини кои се користат се феминцид, убиство во име на „честа“ и злосторства од страст. Како алтернативен термин се посочува и гендерцид (анг. *genocide*), кој всушност претставува многу поинклузивен термин. Некои феминистки сметаат дека мотивите кои доведуваат до фемцид се многу поразлични од мотивите за убиство. Всушност, фокусот не се става на насилство кое се случува на улица, туку на насилството кое се случува во домот или од најблиските лица на жртвата.

За едно убиство да се категоризира како фемцид мора да постои јасен мотив, како и поврзаност на злосторството со полот на жената жртва (ACUNS, 2013). До сега, статистиката за случаи на фемциди на глобално ниво е прилично непотполна, така што и бројот на убиства на жени препознаени како фемциди постојано варира. Но и покрај непотпноста на податоците, постоечката статистика на убиени жени е шокантна. Во Австралија, Канада, Северна Африка, Америка од 40% до 70% од жените жртви се убиени од страна на интимен партнер.

Фемциди се случуваат во сите земји во светот. Најголемата загриженост произлегува од фактот што тие продолжуваат да бидат невидливи, прифатени, толерирани или оправдувани како дел од традицијата, па и правилото на неказниност продолжува да постои. Од таму, за да се превенираат фемцидите мора да се промени праксата на неказниност, да се изнесат сторителите пред лицето на правдата, како и да се работи во насока на промена на индивидуалните ставови на секој во однос на жените и нивната улога во општеството.

⁸ <https://en.wikipedia.org/wiki/Femicide>

⁹ http://www.dianarusell.com/origin_of_femicide.html

Видови на фемциди (ACUNS, 2013)

1. Фемцид како последица на семејно насилство и интимно партнерско насилство

Фемцидите кои се случуваат како последица на семејно насилство најчесто се нарекуваат и „интимни партнерски убиства“. Се дефинира како убиство на жена во и од страна на интимен партнер или лице со кое жртвата е во блиски односи, затоа што е жена. Вклучува убиство на жена од поранешен или сегашен партнер или сопруг, но не го исклучува и убиството на жена од друг машки член на семејството, како син и татко.

Доколку семејното насилство остане непријавено, или пак релевантните институции не понудат соодветна заштита за жртвата, поголема е веројатноста насилството да ескалира со фемцид.

2. Убиства на жени и девојки во име на „честа“

Убиствата во име на „честа“ се најекстремната форма на злосторства во име на „чест“, кои имаат за цел да го контролираат однесувањето на жените. Жртвите скоро секогаш се од женски пол во доцни тинејџерски години и рана адолесценција. Семејниот совет¹⁰ најчесто одлучува дали жената/девојката треба да биде убиена, и ако да, како да биде убиена. Убиствата се вршат од страна на членови на семејството, или пак од страна на платен убиец. Убиства во име на „честа“ се последна опција, на која ѝ претходат други форми на насилство поради „чест“ и тоа присилни бракови, закани и вознемирување.

„Грешката“ или „злосторството“ што го направила жртвата најчесто се поврзува со изборот на сексуален или брачен партнер, образование и вработување, начин на облекување, однесување и контакти со спротивниот пол, сексуалност или генерално неуспех да се задоволат воспоставените семејни и општествени стандарди за „женско однесување“. Жените жртви на силување најчесто се убиваат заради „враќање на честа на

¹⁰ Состанување на членовите на едно семејство (најчесто мажи) да решаваат проблеми или да одлучуваат по прашања од заеднички интерес.

семејството“. Имено, тоа што се случило влијае на честа на семејството и преку убиството семејството може да си ја поврати честа во заедницата. Доколку семејството не ја убие, може да биде вознемирувано и отфрлено од страна на заедницата, како и да трпи притисок за да го изврши убиството.

Убиството најчесто се извршува на јавни места со цел да се влијае на однесувањето на другите жени во заедницата. Овие убиства се најзастапени во Средниот Исток и Јужна Азија иако се појавува во повеќето земји од светот (ACUNS, 2013)

3. Фемициди поради мираз

Убиствата на жени поради имот се однесуваат на посебна форма на фемициди која најчесто се случува во домот. Имено, во моментот кога родителите нема да имаат повеќе финасиски средства да ѝ дадат на ќерката, односно таа нема повеќе да биде извор на приход во семејството на сопругот, тој може да одлучи дека таа веќе не е соодветна жена. Традицијата на давање подароци на семејството на младоженецот со текот на времето се менува и преминува во притисок и тортура врз членовите на семејството на невестата да мора да обезбедат пари, накит, возила и слично, доколку сакаат нивната ќерка/сестра да не биде убиена или принудена да изврши самоубиство. Студиите покажуваат дека овој вид на фемицид е застапен во Африка и Југоисточна Азија, додека како пракса се сретнува во Индија и Пакистан.

4. Фемициди поврзани со организиран криминал

Во последните декади има нова тенденција во картелите кои тргуваат со дрога. Истовремено се зголемуваат количината на дрога која се тргува со убиства на жени. Фемицидите поврзани со тргување на дрога имаат симболично значење и се поврзани со „мачо“ културата. Имено, преку убиството на жената на непријателот всушност го повредуваат него и ја зголемуваат сопствената моќ преку одземање/повредување на неговата „сопственост“. Дилерите на дрога може да го искористат убиството на жена за да испратат порака до властите, на пример да ги предупредат за политиките поврзани со тргување на дрога.

Од тука произлегува заклучокот дека во светот на дрогата, жените се третираат како објекти, средства за исполнување на некоја цел и сопствеништво на непријателот против кого се бара одмазда. Со самото тоа што жените се користат за пренос на дрога, без да се земе предвид нивното здравје или можноста да бидат фатени и да одговараат пред законот, ја покажува потрошната вредност на жената во овие кругови. Најзастапени се во Латинска Америка.

5. Намерни убиства на жени во војна

Обединетите нации ги дефинираат овие убиства како „намерна, со предумисла, прекумерна употреба на смртоносна сила од страна на државата или нејзините извршители кои дејствуваат во името на законот или од страна на организирана вооружена група во конфликт, а против индивидуи кои не се во нивно заложништво.“¹¹ Оваа пракса може да се појави и во услови на мир. Она што овие убиства ги издвојува од другите типови на убиства е тоа што смртоносна сила се употребува на однапред таргетирана група. Во вооружени конфликти, жените и девојчињата се често цел и се убивани како дел од воена стратегија, и тоа не само за да го ослабнат семејството на жртвата, туку и да влијаат на заедницата во целост. Односно, жените се силуваат и убиваат за да се покаже доминација и моќ и да се казни непријателот. Оваа форма на насилство се користи како оружје во војна. Најпознати примери за овој вид на убиства се војната во Босна и Херцеговина и геноцидот во Руанда.

6. Женски инфантицид и родово заснован полово селективен фетицид

Овие форми на насилство и убиство се практикуваат во земји каде вредноста на машкото дете е поголема од вредноста на женското. Имено, насилно прекинување на бременост се врши во случаи кога ќе се дознае полот на детето уште во бременост (селективен фетицид), а доколку веќе се роди женското дете тогаш е занемарувано, оставено да гладува додека не умре (женски инфантицид). Причините се поврзани со поголемите

¹¹ 1 A/HRC/14/24/Add.6, Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston, Fourteenth Session, 28 May 2010

трошоци што семејството ги има кон женското дете, како и помалиот потенцијал да заработува во иднина.

Женски инфантицид е најзастапен во Индија и Кина, додека селективниот фетицид се јавува и во многу други земји (како Црна Гора, Албанија, Азербејџан, Грузија, Ерменија и др.). Родовата несразмерност на родените машки и женски деца укажува на постоење на оваа појава.

7. Фемиди како последица од генитално осакатување и убиства на жени обвинети за вештерство/волшебништво

Женско генитално осакатување е штетна традиционална практика со која се отстрануваат женските гениталии без никаква медицинска причина и најчесто во нехигиенски услови. Најчесто се врши на девојчиња на возраст од 5 години, и поради самите услови во кои се врши, многу често како последица се јавуваат инфекции кои доведуваат до смрт. Недостапноста на здравствени установи до местото на живеење влијае на зголемениот процент на смртност. Како практика е застапена во Африка, Азија и Средниот Исток, иако веќе постои тенденција законски да се регулира и да се казнува. Во Европа се јавува во Франција, Белгија, Норвешка и други земји во кои има имигранти од афричките земји. Европската Унија веќе има усвоено политики и директиви за заштита на девојчињата и жените од генитално осакатување¹².

Убиствата на жени кои се обвинети за вештерство/волшебништво се поврзани со неосновани обвиненија на лица од заедницата кои се во конфликт со жената или нејзиното семејство, или пак имаат нерешени имотно-правни спорови. Иако се смета дека младите девојки се поизложени на оваа форма на фемиди, сепак во некои делови од светот постарите жени се изложени на поголем ризик, најчесто поради економската зависност од другите или пак посед на имот кој треба да го наследат помладите членови на семејството. Генерално, доколку жената се доживее како закана за мажот или

¹² <http://www.endfgm.eu/female-genital-mutilation/eu-policy-and-legal-framework/>

од неа може да се добие некаква финансиска корист, се обележува како вештерка, со што нејзиното уништување изгледа оправдано пред заедницата. Најзастапени се во Индија и во афричките земји.

8. Мизогино убивање на жени

Мизогинијата се дефинира како (патолошка) омраза или предрасуда кон жените и девојките. Како појава станува опасна по животот на жените кога ставовите преминуваат во насилни однесувања. Бруталните убиства на жени и девојчиња, често придружени со силување и сексуална тортурa, имаат силни примеси на мизогинија. Загрижувачки е фактот што овие убиства се случуваат како во земјите во развој, така и во веќе развиените земји.

Сериските убивања на жени исто така влегуваат во оваа форма на фемциди. Тие претставуваат мизогинија во најголем екстрем.

Останати форми на фемциди кои се спомнуваат се: убиства на жени и девојки поради нивната сексуална ориентација и родов идентитет; убивање на Абориџини и домородни жени и девојки заради родова определба, итн.

Специјалната известувачка на ОН за насилство врз жени разликува активни или директни и пасивни или индиректни форми. Директните форми вклучуваат: убиства во интимно партнерско насилство, убиства поврзани со волшебништво/вештерство, убиства во име на „честа“, убиства во вооружен конфликт, убиства поврзани со мизандринија; убиства поради родов идентитет и сексуална ориентација; и убиства поврзани со припадност на етничка заедница и домородни жени. Индиректните форми вклучуваат: смрт како резултат на лошо спроведени и нелегални абортуси, мајчинска смртност, смрт како резултат на штетни практики, смрт како резултат на трговија со луѓе, трговија со дрога, организиран криминал; смрт

на девојчиња и жени поради негрижа и запоставување, гладување или несоодветен третман; и намерни дејства или пропусти од страна на државата¹³.

Оваа студија се фокусира на феминициди, т.е. убиства на жени/девојки извршени од страна на интимни партнери или машки членови на семејството.

Национално законодавство

Во Република Македонија, кривичните дела против животот и телото се сместени во Глава XIV од Кривичниот законик¹⁴. Кога делото е извршено при семејно насилство, тоа е посебно санкционирано кај следните кривични дела: Убиство, член 123, став 2, точка 2; Телесна повреда – член 130, став 2 и Тешка телесна повреда – член 131, став 2. Согласно со Кривичниот законик, се предвидува потешка казна затвор од минимум 10 години до доживотен затвор, доколку лишувањето од живот е сторено при вршење на семејно насилство за разлика од основниот облик на кривичното дело за кој се предвидува казна од најмалку 5 години. Исто така, со истиот член 123, став 2, точка 6, се предвидува истата казна доколку се лиши од живот женско лице за кое знае дека е бремено или малолетно лице.

Дополнително, со член 125 од Кривичниот законик се санкционира „тој што ќе лиши од живот на миг, доведен без своја вина во состојба на силна раздразнетост со напад или со тешко навредување или како последица на семејно насилство од страна на убиениот“. Согласно овој член, се предвидува казна затвор од една до три години.

¹³ http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/A.HRC.20.16_En.pdf

¹⁴ Базична студија, Анализа на усогласеноста на законодавството на Република Македонија со Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство (Истанбулска Конвенција), Стојанка Мирчева, Богданчо Гогов, стр.68, Скопје, 2014

Република Македонија во јуни 2011 ја потпиша Истанбулската конвенција, која налага правно обврзувачки стандарди за спречување на насилството врз жените, вклучувајќи го и домашното насилство. Конвенцијата утврдува и конкретни мерки за заштита на жрвите на насилство и соодветно санкционирање на сторителите. Во моментот на подготовка на оваа анализа, Истанбулската конвенција беше ратификувана (22. декември 2017 г.), по што следува усогласување на националното законодавство со препораките од Конвенцијата.

Меѓународно законодавство

Конвенцијата на ОН за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените¹⁵ иако нема конкретен член за елиминација на насилството врз жените, сепак во општите препораки 19 и 35 фокусот е токму на овој проблем. Преку нив се одразува ставот на Комитетот дека насилството врз жените е форма на родово заснована дискриминација и како таква неопходно е да се адресира. Оваа Конвенција е поттик за понатамошно регулирање на насилството врз жените во други меѓународни документи.

Според Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилство врз жени, вклучувајќи го и домашното насилство (Истанбулска конвенција), „насилството врз жените се разбира како кршење на човековите права и форма на дискриминација врз жените и ги означува сите акти на родово засновано насилство коишто доведуваат или веројатно ќе доведат до физичка, сексуална, психичка или економска повреда или страдање на жените, вклучувајќи и закани за такви акти, изнуда или произволно лишување од слобода, без оглед дали се случуваат во јавниот или приватниот живот“. Член 35 од Конвенцијата, дава препораки за физичкото насилство и при тоа ги обврзува „Страните да ги преземат потребните законодавни

¹⁵ <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cedaw.pdf>

или други мерки за да обезбедат дека намерното извршување на дела на физичко насилство врз друго лице се инкриминира“. Во Извештајот за појаснување¹⁶ се дообјаснува дека се криминализира секој намерен акт на физичко насилство кон друга личност без оглед на контекстот во кој се случува; и дека терминот „физичко насилство“ се однесува на повреда на телото како резултат на непосредна и незаконска сила, при тоа опфаќајќи го и насилството кое резултира со смрт на жртвата.

Првиот документ на Обединетите нации кој се фокусира на родово заснованите убиства, причините и последиците е тематскиот извештај¹⁷ на Специјалната известувачка на ОН за насилство врз жени, негови причини и последици, Рашида Манџу, презентирани пред Советот за човекови права во мај 2012 година. Како резултат на презентацијата на овој извештај, 64 земји подготвија заедничка изјава дека сите земји членки „мора да го практикуваат принципот на должно внимание во превенција, истрага, гонење и канување на сторителите“. Во извештајот таа потенцира дека фемцидите „не се изолирани инциденти кои се случуваат ненадејно и неочекувано, туку претставуваат најтешка форма на насилство врз жените на која ѝ претходи континуирано повеќегодишно насилство. Жените кои се жртви на континуирано насилство и кои живеат во услови на родово заснована дискриминација и закани се секогаш на „патот на смртта, секогаш во страв да бидат убиени“.

Првиот Симпозиум за фемциди е одржан во канцеларијата на ОН во Виена, во ноември 2012 г., при одбележување на Меѓународниот ден за борба против насилство врз жени. Од страна на сите присутни е потпишана Виенската декларација за фемциди¹⁸.

На 17 декември 2015 г., Генералното собрание на ОН ја усвои Резолуцијата A/RES/70/176¹⁹ за преземање акција за спречување на родово-заснованите убиства на жени и девојчиња, со која ги

¹⁶ <https://rm.coe.int/16800d383a>

¹⁷ http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/A.HRC.20.16_En.pdf

¹⁸ http://www.genevadeclaration.org/fileadmin/docs/Co-publications/Femicide_A%20Gobal%20Issue%20that%20demands%20Action.pdf

¹⁹ http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/176

охрабрува земјите членки да промовираат интегрирани и сеопфатни стратегии за превенција на сите форми на насилство врз жени и девојчиња, вклучувајќи ги и родово заснованите убиства на жени и девојчиња. На оваа резолуција ѝ претходи Резолуцијата 68/191²⁰ која се однесува на истата проблематика.

Во ноември 2016 г., во организација на ОБСЕ, ОН, Европската мрежа на жени против насилство (WAVE), АКУНС (ACUNS), УНОДЦ (UNODC) е одржан вториот Симпозиум за феминициди. Целта на симпозиумот беше да се претстават постигнувањата во однос на феминицидите во земјите на ОБСЕ, како и да се идентификуваат приоритетни области на кои националните парламенти ќе работат, а во насока на унапредување, систематизирање и анализирање на податоците за феминициди со цел подобрување на механизмите на превенција и заштита.

Насилството врз жените вклучително и феминицидот како најекстремна форма на насилство врз жените е застапено и во Целите за одржлив развој на Обединетите нации, поточно во цел 5: Постигнување на родова еднаквост и зајакнување на жените и девојчињата, точка 5.2: Елиминација на сите форми на насилство врз сите жени и девојчиња во јавната и приватната сфера, вклучително и трговија со луѓе и сексуална и друг вид на експлоатација, како и во Цел 16: Промоција на мирољубиви и инклузивни општества за одржлив развој, пристап до правда за сите и изградба на ефикасни, одговорни и инклузивни институции на сите нивоа.

Ризик фактори за феминицид

Основната разлика меѓу убиство и убиство од страна на интимен партнер е тоа што кај вториот вид убиство често претходи историја на континуирано насилство и злоставување од страна на интимен партнер или блиско лице.

²⁰https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/Crime_Resolutions/2010-2019/2013/General_Assembly/A-RES-68-191.pdf

Ризикот од убиство од страна на интимен партнер се зголемува по напуштање на брачната/вонбрачната заедница или врската од страна на жената/девојката, особено ако партнерот имал висок степен на контрола врз жртвата или ако жртвата го напуштила поради друг партнер. Степенот на ризик кај фемцидот се зголемува и во текот на постапката на доделување на децата во случај на развод и за време на видувањата на таткото со детето/децата. Сепак, како најважен фактор кој го зголемува ризикот од појава на фемцид е зачестеноста и сериозноста на физичкото насилство од страна на интимниот партнер. Како дополнителни фактори може да се наведат и употребата на алкохол, дрога или други психотропни супстанции на лицето од машки пол, психички проблеми, бес, агесија, физичко злоставување уште од најрана возраст. Земајќи ја предвид образовната позадина на жртвата, ризикот од фемцид е помал кај жртва која е со повисок степен на образование при тоа имајќи на ум дека постои поголема веројатност таа да биде информирана за заштита и поддршка на жртви на насилство.

Ризикот од појава на фемцид значително се зголемува при поседување и достапност на огнено оружје од страна на интимниот партнер.

Специјализираните сервиси за поддршка на жени жртви на насилство, односно СОС линиите, центрите за пријавување и згрижување, советувалиштата се клучни во превенцијата на екстремните форми на насилство како што е фемцидот. Имено, професионалците кои работат во овие институции/установи неопходно е да направат процена на ризик при секој пријавен случај, при тоа имајќи на ум дека листата на ризик фактори скоро никогаш не е потполна, односно служи само како насока на кои прашања треба да се фокусираат при процена на ризикот.²¹ Листата на ризик фактори ги содржи следниве насоки²²:

²¹ http://files.wave-network.org/researchreports/Thematic_Paper_Femicide_15Febr2017.pdf

²² This set of risk factors is based on a study carried out by Jacquelyn Campbell et.al (2003), 'Risk Factors for Femicide in Abusive Relationships: Results from a Multisite Case Control Study', American Journal of Public Health, vol. 93(7), pp. 1089-1097, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1447915/>

- Историја на насилство;
- Претходно физичко насилство и закани;
- Одделување од партнерот по период на заедничко живеење;
- Живеење со дете од претходен брак/партнер;
- Присилен сексуален однос;
- Поседување на огнено оружје;
- Посесивност и љубомора кај партнерот;
- Насилство во бременост;
- Демнење;
- Контролирачко однесување и изолација;
- Економска зависност;
- Злоупотреба на алкохол, дроги други супстанции.

Единствената врска која останува помеѓу жртвата и сторителот на домашно насилство се заедничките деца, а при тоа правото на сторителот на видување со децата останува загарантирано, постои ризик од идно насилство. Во таа насока, Истанбулската конвенција во членот 31 дава препораки за безбедност на жртвата при остварување на контакт со сторителот поради видување со детето. Основната цел е да се обезбеди сигурност на жртвата и децата и да се превенира негативен исход.

Истанбулската конвенција во член 51 дава препорака за процена на ризик и справување со ризик фактори. Имено, Конвенцијата ги обврзува земјите да ги преземат сите законски и други мерки неопходни за процена на ризикот од смртност, сериозноста на ситуацијата и ризикот од повторно насилство, како и да обезбедат соодветни мерки за заштита и поддршка. Доколку е неопходно, овие мерки треба координирано да бидат спроведувани од сите вклучени актери.

Поглавје 2

Методологија

Собирањето на податоците се одвиваше во две фази во периодот септември – ноември 2017 година. Во првата фаза целта беше да се добие вкупен број на случени убиства на жени во периодот од 01.01.2008 до 31.12.2016 година. Беа испратени барања за информации од јавен карактер до Основните јавни обвинителства и Основните судови со проширена надлежност. Како последен извор за добивање на информации беше разгледана веб-страната на Државниот завод за статистика.

Од Јавното обвинителство на Република Македонија беше добиен одговор дека „бараните информации не се информации со кои располагаме и сме ги создале, ... односно информации кои во бараната форма веќе постојат, од причина што во Јавното Обвинителство на Р. Македонија, ниту во Основните Јавни обвинителства во Р. Македонија не се прават ваков вид на статистички анализи“.

Од Основните судови беа испратени барања до оние со проширена надлежност лоцирани во Скопје, Тетово, Гостивар, Куманово, Кочани, Струмица, Струга, Битола, Штип, Велес, Охрид и Прилеп. Беа добиени само четири одговори, при што судот во Струмица и Кочани известија дека немаат постапувано по случаи на убиства на жени. Во одговорите од Основен суд Скопје 1 и Основен суд во Штип беа добиени само сумарни податоци за бројот на случаи по кои е постапувано, но не и податоци за половата структура на сторителите и жртвите.

При направениот преглед на достапните информациите објавени на веб-страната на Државниот завод за статистика се доби податокот дека бројот на убиени жени во анализираниот период е вкупно 70.

Во табелата подолу се претставени податоците добиени од Државен завод за статистика, односно бројот на убиени жени поделени по години, како и причините за смрт.

Табела 1: Вкупен број на убиени жени во периодот 2012 – 2016 според причини за смрт

Причини за смрт	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Обид за нанесување на телесна повреда со бесење, странгулација и суфокација	1	2			1			1	1
Обид за нанесување на телесна повреда со давење и потопување			1						
Обид за нанесување на телесна повреда со истрел од пиштол			2			1	3		
Обид за нанесување телесна повреда со истрел од пушка, кратка пушка и поголемо огнено оружје		1							
Обид за нанесување на телесна повреда со истрел од друго и од неозначено огнено оружје	1	2	3	1	2	1	5	3	2
Обид за нанесување на телесна со телесна сила							1		
Обид за нанесување на тешка телесна повреда со остар предмет	1	2	1		2	1			1
Обид за нанесување на тешка телесна повреда со тап предмет	1	1	1	2	1			1	1
Друго (што предходно не е опфатено во групата)	4	1	5	4	1	3		1	
Вкупно	8	9	13	7	7	6	9	6	5

Втората фаза се состоеше од идентификување на жртвите со цел увид во судските предмети. Поради претходните сознанија дека ниту основните судови, ниту Јавното обвинителство водат статистика разделена по пол на сторител и жртва, единствена можност за идентификување на жртвите беше преглед на медиумските известувања за убиствата случени во периодот од 01.01.2008 до 31.12.2016 година. Националната мрежа веќе поседуваше листа на фемициди, но истата беше неопходно да се надополни. На овој начин беа идентификувани 53 жени кои биле убиени во периодот опфатен со оваа анализа од вкупно 70 според податоците на Државен завод за статистика.

Споредувајќи ги информациите од повеќе медиуми беа добиени и подетални информации како име и презиме на жртва и сторител или првично осомничен, однос помеѓу жртвата и сторителот, место и начин на случување, а за дел од случаите и мотив за убиство.

Од медиумските известувања се доби и информација дека во 14 случаи сторителите по убиството извршиле и самоубиство. За овие случаи беше испратено барање за увид до надлежните Јавни обвинителства, а беа контактирани и Меѓуопштинските центри за социјална работа за дополнителни информации за историја на пријавување на семејно насилство. Имено, беа испратени барања до ОЈО во Тетово за 1 предмет, ОЈО Гостивар за 1 предмет, ОЈО Куманово за 2 предмети (4 жртви) и ОЈО Скопје за 6 предмети (8 жртви), а беа контактирани и меѓуопштинските центри за социјална работа во наведените градови со цел проверка на предходни пријавувања на семејно насилство.

Барања за увид до беа испратени до надлежни судови во Велес, Гостивар, Куманово, Тетово, Скопје, Штип, Кочани, Струга и Охрид за вкупно 30 предмети.

Основниот суд во Штип не дозволи увид во трите случаи по кои постапувал. Дополнително, не беа разгледани уште две убиства поради тоа што предметот бил на Врховен суд, за еден било побарано дополнително вештачење, а за два случаи ОЈО Скопје не дозволи пристап по предметите. ОЈО Куманово (за 4 жртви) и

ОС Охрид (2 жртви) воопшто не одговорија на барањето на увид во документацијата.

За три случаи не беше побаран увид поради непостоење на индикации дека се работи за фемицид.

Наоди од спроведена анализа

Спроведени се анализи на 34 случаи на убиства на жени. При обработката на добиените податоци, во предвид се земени: возраст на жртва/сторител; односи; вработен/невработен статус; постоење на пријава во локална ПС и ЦСР; метод на убиство; мотив за убиство; место на случување; психичка состојба на сторителот; висина на пресуда; времетраење на судска постапка; и одбрана на сторителот/признавање на делото.

Во однос на возраста на жртвата и сторителот во следната табела се прикажани наодите по возрастни групи.

Табела 2: Наоди по возрастни групи

Возраст	Жртва	Сторител
До 20 години	1	
21 – 30 години	4	4
31 – 40 години	7	6
41 – 50 години	13	12
51 – 60 години	4	7
Над 61 години	5	1

Во однос на статус вработен/невработен, таа информација во повеќето предмети не е достапна за жртвите, додека за сторителите е секаде наведена. Од предметите каде беше достапна информацијата, впечатокот е дека бројот на вработени/невработени не се разликува значајно. Општ заклучок е дека поголемиот дел сторители се вработени на работни места со ниски примања или пак биле ангажирани на привремена работа во странство во периодот пред извршување на кривичното дело. Ист е впечатокот и за жртвите, односно во

најголем дел оние кои биле вработени имале работни места со ниски примања.

Во најголем дел од обработените случаи жртвата и сторителот биле во блиска врска, односно најчесто се сопружници или вонбрачни партнери кои имаат заеднички деца, или биле во интимна партнерска врска, додека во помал дел се син/мајка и татко/ќерка.

Табела 3: Однос помеѓу жртва и сторител

Видови на односи	
Сопружници	11
Вонбрачни партнери	3
Интимни партнери	5
Поранешни сопружници / партнери	2
Татко / Ќерка	1
Син / Мајка	2
Брат / Сестра	1
Семејни членови на партнерката	3
Познаници	2
Непознат	4

Пријава за семејно насилство во меѓуопштинските центри за социјална работа има во четири случаи, додека во Полиција има во шест случаи. Значајно е да се напомене дека пријавите во двете институции се еднократни, без продолжување на постапката понатаму освен во еден случај каде биле изречени и две привремени мерки за заштита: забрана да малтретира, вознемирува, телефонира, контактира или на друг начин комуницира со член на семејството, директно или индиректно комуницирање; и забрана да се заканува дека ќе стори семејно насилство.

Во останатиот дел од случаите не постои пријава за семејно насилство ниту во полициска станица, ниту во центар за социјална работа. Од увидите во судските предмети во дваесет од случаевите, сведоците изјавиле дека постоеле конфликтни односи помеѓу партнерите и насилно однесување. Дел од нив

изјавиле дека жртвата не го пријавувала насилството поради неможноста да замине од домот и економската зависност од сторителот.

Табела 4: Постоене на насилство

Психичко насилство	5
Закани за убиство	4
Психичко насилство проследено со закани за убиство	7
Повеќе форми на насилство	4

Освен во случаите каде било користено огнено оружје при вршење на кривичното дело, во останатите случаи биле користени повеќе методи/оружја за да се постигне крајната цел – лишување од живот на жртвата.

Табела 5: Метод на убиство

Удар со тап предмет	2
Убодни рани со нож во врат и лице	6
Убодни рани со нож во стомак и грб	4
Удар со тупаници/клоци	2
Огнено оружје – пиштол/ автоматска пушка	15
Давење	4
Удари со секира	7

Од табелата може да се забележи дека најголем дел од убиствата се извршени со огнено оружје за кое сторителот не поседувал дозвола во седум случаи, а во четири имал дозвола за поседување. Во четири случаи каде сторителот извршил самоубиство веднаш откако го извршил убиството не постоеше информација за поседување/непоседување на дозвола за оружје.

Мотивот за убиство во најголем дел од случаите се конфликтни односи помеѓу партнерите, без разлика дали се во брачна,

вонбрачна или интимна партнерска врска. Конфликтот е најчесто предизвикан од љубоморни однесувања и сомнежот на сторителот дека партнерката/сопругата го изневерува со друг/и, иако не постојат докази за такви дејствија. Прекилот на врската и поднесување на тужба за развод на брак како мотив се сретнува во седум случаи. Она што е значајно да се напомене е дека како жртви се јавуваат блиски членови на семејството на жртвата особено кога мотивот е поврзан со прекин на врска или развод на брак.

Табела 6: Мотив за убиство

Конфликтни односи помеѓу актуелни партнери	10
Психичка состојба/ растројство	6
Зависност од алкохол, дрога и други психотропни супстанции	4
Развод на брак/ прекин на врска	7
Конфликти од финансиска природа	4
Неусогласени родителски ставови	1
Неодобрување на родителска врска	1

Во однос на местото на случување, убиствата најчесто се извршуваат во семејниот дом каде жртвата и сторителот живеат заедно, а доколку била отпочната постапка за развод на бракот во домот на родителите или новиот дом на жртвата. Четири од убиствата се случиле на јавен простор, а додека три на работното место на жртвата.

Табела 7: Место на случување на убиството

Семеен дом	14
Јавен простор	4
Дом на жртвата	8
Работно место на жртвата	3
Дом на родителите/ други членови на семејството на жртвата	5

При увидот на предметите беше забележано дека дел од сторителите имаат историја на нарушено психичко здравје, иако само во шест случаи тоа било земено предвид при донесување на пресудата. Имено, во четири од овие случаи се работи за многу сериозни психички растројства за кои е потребен долгогодишен третман, па оттука и пресудата е „задолжително психијатриско лекување и чување во установа“. Само во два случаи психичкото растројство е земено предвид како олеснителна околност.

Во останатите случаи е изречена казна затвор во времетраење од 10 до 40 години, а во три случаи има изречено и доживотна казна затвор. Иако сите пресуди се обжалени од обвинетите, сепак само во мал број казната затвор е намалена. Од вкупниот број на анализирани убиства на жени во осум случаи сторителот се самоубил веднаш откако го извршил убиството.

Постапувањето на институциите откако се случиле убиствата е на задоволително ниво. Имено, поради тежината на кривичното дело сите сторители периодот на судската постапка го поминале во притвор. Направени се анализи (крим техника) за прибирање на докази за покренување на обвинение. Иако поголемиот дел од убиствата се извршени од партнерот, без разлика дали биле во брачна, вонбрачна или интимна врска, сепак во сите обвиненија за извршено кривично дело Убиство не е земено предвид семејното насилство како отежителна околност.

Табела 8: Кривични дела според кои е поднесено обвинение

Член 123 став 1	3
Член 123 став 2 точка 1	5
Член 123 став 2 точка 2	8
Член 123 став 2 точка 3	1
Член 123 став 2 точка 4	1
Член 130 став 2	1
Самоубиство на сторителот	8

Времетраењето на судските постапки до донесување на првата пресуда се движи од три до дваесет месеци. Подолги судски постапки се забележани во случаите каде сторителот има психичка состојба за која е потребно мислење од вешто лице во однос на влијанието во моментот на вршење на кривичното дело.

Медиумско претставување на случаите на феминициди во Македонија

Некои истражувачи сметаат дека медиумите имаат единствено најсилно влијание врз ставовите и однесувањето на поединците, над сите други општествени сили. Како резултат на тоа, начините на кои медиумите избираат да ги опфатат социјалните проблеми може да имаат важни последици, влијаејќи на тоа како корисниците ја доживуваат динамиката на тие проблеми, како и нивните решенија (Richards et al., 2011).

Феминистичките истражувања покажуваат дека претставувањето на жените во медиумите укажува на статусот на жената во општеството. Таквите претставувања вклучуваат ставови и прикази кои ги поддржуваат хиерархиските родови улоги, поставувајќи ги жените подредени во однос на мажите. Кога насилството од интимен партнер се намалува или отфрла преку јазик со кој се обвинуваат жртвите, медиумите испраќаат јасна порака до консументите дека насилството врз жените не е сериозно кривично дело, дека жените се одговорни (или делумно одговорни) за нивната виктимизација, или и двете. (Richards et al., 2011)

Прашањето на претставувањето на жените во македонските медиуми не е никаков исклучок од општото правило на „упростување“ на севкупните општествени односи. И не само што не е исклучок, туку преку една анализа на ова прашање може лесно и недвојбено да се одреди круцијалната улога на медиумите во создавањето „пожелна“ слика за сите

општествени, а особено за родовите улоги. (Корубин, Тричковски, Костовски, 2014). Медиумите помагаат во обликувањето на перцепцијата на општеството за социјалните проблеми, како и јавното мислење за жртвите и сторителите на насилство. Во светски рамки, постојат обемни истражувања посветени на прикажувањето на насилството врз жените во медиумите, но има многу малку истражувања околу медиумското покривање на фемицидите.

Истанбулската конвенција, во член 14 став 2, бара страните да ги обезбедат сите мерки за промовирање на нестереотипни родови улоги, заемна почит, ненасилно решавање конфликти во меѓучовечките односи, родово засновано насилство врз жените и право на личен интегритет, меѓу друго, и од страна на средствата за јавно информирање.

За потребите на оваа студија беа анализирани медиумски објави за убиства на жени во периодот од 2008 до 2016 година.²³ Во однос на анализираниите медиумски објави, може да се заклучи дека главно е користен фактографски јазик, без подлабока анализа на случаите и без согледување на потребата за подигнување на свеста околу проблемот на родово базирано насилство врз жените и убивањето на жените како еден аспект од овој вид насилство. Главно се користат куси полициски објави со основните податоци за насилството. Во објавите многу ретко се одделува простор за да се укаже на слабостите на системот во превенција и справување со семејното насилство.

Во најголемиот број објави не се користи родово сензитивен јазик и случаите најчесто не се поврзуваат со родово базирано насилство. Се користат наслови кои би го привлекле вниманието на читателите/гледачите, сензационалистички, со графички опис и зборови кои укажуваат токму на начинот на убиството.

²³ Користени се објавите во архивата на www.time.mk (2008 - 2016 г.).

„Драма во Заводот за рехабилитација во Козле“
„Доктор до смрт ја избоде својата директорка“
„Лекар искасапил колешка“²⁴
„Љубовникот на жената ги убил сопругниците во Преглово“
„Ги изрешетил екс-љубовницата и нејзиниот сопруг“²⁵
„Ја претепап мајка си до смрт“²⁶
„Селими задавена со ремен?“²⁷

Покрај тоа, во голем дел објави користени се шпекулации и непотврдени информации, веројатно поради потребата за брзо медиумско известување.

„Убиецот и Верка Крстеска биле во љубовна врска!: ...Жената, како што признал убиецот, го негирала тоа и го турнала од себе, по што тој во револт го извадил ножот и ја прободел 25 пати...“²⁸,

„Според првичните информации, убиството се случило со модифициран сигнален пиштол, при што како пригушувач било употребено пластично шише, а најверојатно се работи за семејни недоразбирања.“²⁹

Во дел од објавите постои интенција за прикажување на сторителот на убиството како „мирен и повлечен човек“ за кого никој од неговата околина не очекувал дека би можел да стори

²⁴ <http://www.time.mk/cw/ecb293d3c8/pritvor-i-psihiijatrisko-vestacenje-za-doktorot-ubiec.html>

²⁵ <http://www.time.mk/cw/f29035286a/hronika-ljubomoren-gazda-ubi-branca-dvojka.html>

²⁶ <http://bit.ly/2Btepwl>

²⁷ <http://bit.ly/2zz6vQV>

²⁸ <http://bit.ly/2k9s0VD>

²⁹ <https://daily.mk/vesti/po-raspravija-ja-ubil-soprugata-1>

кривично дело. На пример, „...По објавувањето на идентитетот на осомничениот, некои кичевци со неверување ја прифатија веста. - Беше мирен човек и цело Кичево го знае како повлечена личност, која не привлекува особено внимание. Беше беден и работеше во пералница за возила - велат кичевци.... По приведувањето, Лазески го признал делото. Тој не можел да објасни зошто на толку суров начин реагираше и рекол дека „му се стемнило откако Верка го удрила повеќепати“. Според неговата изјава, изминатава година тој имал и повремени средби и биле љубовници. Осомничениот Лазески, кој е социјален случај, има сопруга и една ќерка. Од пред некое време живее во „лазелите“ со социјални станови...“³⁰, „Важеа за добри соседи, беа мирни и не можеше глас да им се слушне. Не веруваме дека причина за убиството била семејна расправија. Диме сам отишол и побарал помош во болницата“, велат соседите.“ Може да се забележи и интенција да се романтизира насилството, со што се инсинуира некој вид оправданост за стореното кривично дело. Самиот насилник повторно се прикажува како еден вид жртва, односно „мирен и повлечен човек“ кој убиството го сторил затоа што на некој начин бил приморан, поради различни причини. На пример, „Невозвратена љубов причина за трагедијата во Аеродром“, „...Се претпоставува дека Петрушевски..., се решил на ваков чекор, разочаран бидејќи пред неколку денови родителите на Сузана не дозволиле тој да се ожени со неа, иако биле во врска околу две години. Момчето со пиштолот со кој ги застрелал двете жени, си пукал во слепоочницата...“³¹

По анализата на повеќе од 100 објави за сторени убиства на жени само поради тоа што се жени (феминициди) може да се заклучи дека е потребна континуирана едукација на новинарите за општите концепти на родовата еднаквост како и за користење на родово сензитивен јазик и избегнување на стереотипизација на родовите улоги на мажите и жените. Исто така, потребно е поттикнување на истражувачко новинарство за подлабока

³⁰ <http://bit.ly/2niiWiD>

³¹ <http://www.time.mk/cw/f0249cdeab/hronika-gi-ubil-vnukata-i-maika-i-a-potoa-i-sebesi.html>

анализа на случаите, со што ќе се придонесе за идна превенција и подигнување на свеста кај публиката.

Големо внимание треба да се посвети на разоткривање на структурните причини кои доведуваат до насилство и истото го овозможуваат. Треба да се избегнува припишување за насилството како последица на проблематична врска или истото да се нарекува недоразбирање, конфликт, караница или слично. Исто така, мора да се настојува да се избегнува психологизација и индивидуализација на проблемот со тоа што насилството ќе се објаснува како директна последица на љубомора, злоупотреба на алкохол или наркотици, психопатолошки растројства или некаква насилна природа. Овие фрази ја маскираат вистинската природа на насилството и ја намалуваат одговорноста на насилникот, а што е уште полошо, придонесуваат кон тоа самата жртва да се перципира како делумно или целосно одговорна за тоа што се нашла во таква ситуација. (Кениг, 2013)

Медиумите преку саморегулаторните механизми и преку соработка со граѓанските организации треба да предупредат и да го спречат деградирачкото претставување на жената во медиумите, а новинарите треба да бидат соодветно обучени да ги идентификуваат и да ги препознаваат овие појави, но и да не ги пренесуваат, односно да не ја засилуваат негативната порака.³²

³² МИМ (2013), Бела книга: Приоритети и механизми за унапредување на соработката меѓу граѓанските организации и медиумите за ефикасна заштита на човековите права

Поглавје 3

Заклучоци

Од направените увиди во предметите за убиства на 34 жени, кривичното дело може да биде класифицирано како фемцид во 28 случаи. Во четирите случаи каде постои сериозно психичко растројство не може со сигурност да се утврди причината за убиството, а во два случаи мотивот е непознат.

Кај повеќе од 60 проценти од анализираниите случаи на убиства на жени во Македонија кривичното дело е извршено од страна на актуелниот или поранешен брачен или вонбрачен партнер со кого живееле во заедница. Иако во голем дел од случаите насилството не било пријавувано во соодветните институции, сепак постоело и се случувало зад затворени врати. Сведоци на претходно насилство најчесто биле децата, како и поблиското семејство на жртвата.

Дури и во ситуациите каде сторителот бил со нарушено психичко здравје и имал поставена дијагноза од стручно лице – психијатар, промената на однесувањето не била никаде пријавена или регистрирана.

Во повеќе од 80 проценти од случаите убиството се случило во заедничкиот дом или доколку била отпочната постапка за развод, во домот на родителите на жртвата. Овој факт нè носи кон заклучок дека жените во Македонија се најнебезбедни во својот дом.

Најчесто користено оружје за извршување на убиството е огнено оружје – пиштол. Само во мал процент сторителите поседувале дозвола за оружје.

Изразен и силен гнев е присутен во голем дел од случаите на фемциди. Користените комбинирани методи/оружја за да се лиши од живот жртвата, укажуваат на решителноста на сторителот да го заврши започнатото.

Анализирајќи ги мотивите за убиство во случаите опфатени со студијата, доаѓаме до сознание дека несогласување со барањата и ставовите, незадоволување на потребите и присутниот страв кај сторителот дека жртвата го изневерува се клучни фактори за да се лиши партнерката од живот.

Дополнително, мотивите за убиство не играат значајна улога во судската постапка и одредување на казната. Вниманието е насочено кон докажување на вина доколку нема сведоци и сторителот не го признава делото. Во случаите каде сторителот го признава делото судот се концентрира на потврдување на изјавата и одредување казна.

И покрај тоа што во 24 случаи убиството е извршено од брачен, вонбрачен или интимен партнер, само во 8 предмети обвинението е за кривично дело Убиство во семејно насилство. Овој наод нè води кон заклучок дека постои несензибилизираност кај судиите и јавните обвинители за фемцидот како најтешка форма на семејно насилство.

Кај мал процент од анализираниите случаи насилството било пријавено во полиција и центар за социјална работа што укажува на недовербата на жртвите кон институциите и постоечкиот систем за заштита. За постоење на насилство сведочат роднините и пријателите кои го потврдуваат постоењето на страв кај жртвата да пријави поради недоверба во институциите.

Недостасува соодветна процена на ризик и од страна на полицијата и од страна на центарот за социјални работи.

Постои и недостаток на специјализирани сервиси за жртви на насилство кои ќе ѝ помогнат на жената во иницијалниот период по напуштање на насилната средина и ќе ѝ овозможат помош и поддршка во планирање на идните чекори.

Иако генерално медиумското покривање на случаите на убиства на жени е сензационалистичко и проткаено со стереотипи и предрасуди, сепак е единствениот извор за добивање на информации за убиствата на жени, контекстот во кој се случиле, односот жртва – сторител, како и историја на насилство доколку постоело.

Генерални препораки

1. Унапредување на постоечкото национално законодавство во насока на препознавање на родово заснованите убиства на жени како посебно кривично дело, односно како отежителна околност при што ќе се предвидат и повисоки казни за сторителите;
2. Јасно и прецизно дефинирање на сите форми на родово засновани убиства на жени;
3. Преземање и прилагодување на постоечки протоколи од други земји за истражување и документација на екстремни форми на насилство врз жени и девојчиња;
4. Зајакнување на капацитетите на правниот систем за заштита, истрага, гонење и казнување на сторителите на родово засновани убиства на жени;
5. Обезбедување на човечки, технички и финансиски ресурси за соодветно имплементирање на законите, политиките и стратегиите за превенирање и одговор на родово заснованите убиства преку усвојување на родово одговорни буџети;
6. Развивање на систем за прибирање на податоци според пол, етничка припадност, место на живеење (рурално/урбано), мотив за убиство, околности во кои се случува кривичното дело, односот помеѓу жртвата и сторителот, поврзаноста помеѓу убиството и претходната изложеност на насилство, криминална историја на сторителот;
7. Воспоставување на Опсерваторија за следење на фемициди – Фемицид воч (Femicide Watch);
8. Воспоставување на специјализирани сервиси за жени жртви на насилство кои се лесно достапни и пристапни за сите, без разлика на јазикот кој го зборува жртвата, местото на живеење, попреченоста со која живее;
9. Јасно подготвени водичи за постапување во случаи на насилство врз жени и семејно насилство, како и редовна

- евалуација на водичите земајќи го во предвид фидбекот од жените жртви;
10. Формирање и обучување на мулти секторски специјални тимови кои ќе постапуваат во случаи на насилство врз жени и семејно насилство и континуирано надоградување на нивната експертиза;
 11. Воспоставување на процедури за идентификување на случаи каде има повторување на насилството, особено кога се работи за сериозни форми, и практикување на индивидуален пристап зависно од конкретната ситуација;
 12. Развивање и постојано унапредување на систем за процена на ризик и планирање на безбедност на жртвата и нејзиното блиско семејство;
 13. Зајакнување на меѓусекторската соработка особено во случаи со висок ризик од ескалирање на насилството;
 14. Континуиран мониторинг на законите, политиките, стратегиите за превенција и одговор на родово заснованите убиства, како и евалуација на ефективностa и потребите за унапредување;
 15. Промовирање на промени во социјалните норми и ставови штетни за жените преку развивање на програми за рана едукација и подигнување на свесноста во локалната заедница;
 16. Потткнување на пријавување на насилството преку развивање и промовирање на стратегии за рана детекција на насилно однесување кое може да ескалира во убиство;
 17. Превентивни активности кои ќе се движат од спречување на повторно случување на насилството, до спречување на насилството воопшто.

Медиуми

18. Да се практикуваат високи етички и професионални стандарди од страна на новинарите кога се зборува за насилство врз жените;

19. Да не се презентира насилството врз жена и семејното насилство како приватен проблем;
20. Обучување и едукација на новинарите за избегнување на деградација и стереотипизација на жените;
21. Избегнување на романтизирање на насилството и барање вина во жртвата;
22. Поттикнување на истражувачко новинарство;
23. Подигнување на свеста за проблемот на родово базирано насилство и убиства на жени при вршење семејно насилство во објавите за овие злосторства;
24. Внимавање за заштита на идентитетот и достоинството на жените и децата жртви на овие видови на насилство.

Следење на убиства на жени и девојки (Femicide watch)

На 25. ноември 2015 год., Специјалната известувачка на Обединетите нации за насилство врз жените, неговите причини и последици, Дубравка Шимоновиќ, ги повика државите да се фокусираат на превенција на родово засновано убивање на жени преку воспоставување на платформа за следење на фемидици - „Фемидид воч“.³³

Таа нагласи: „Слабостите во националните системи за превенција, недостатокот од соодветна процена на ризик и недостатокот од податоци се главни бариери во превенцијата на родово заснованото убивање на жени и развивањето на значајни стратегии на превенција. Овие слабости резултираат со погрешно идентификување, прикривање и недоволно известување за родово мотивирани убиства, со што се продолжува неказнивоста за таквите убиства... Поради овие причини, ги повикувам државите да воспостават „Фемидид воч“ (*Femicide Watch*) или „Следење на родово засновано убивање на жени“ (*Gender-Related Killing of Women Watch*) и секоја година на 25. ноември, Меѓународниот ден за елиминација на насилството

³³ <http://femicide-watch.org/>

врз жените, да објавуваат податоци за бројот на фемциди или родово засновани убиства на жени годишно, разделени според возраст и пол на сторителите, како и за односот помеѓу сторителот и жртвата или жртвите. Исто така, треба да се собираат и објавуваат информации во врска со гонењето и казнувањето на сторителите... Најважно од сè, секој случај на родово засновано убиство на жена треба внимателно да се анализира за да се идентификува неуспехот во заштитата во насока на подобрување и развој на понатамошни превентивни мерки. При собирањето, анализата и објавувањето на таквите податоци, државите треба да соработуваат со невладини организации и независни институции за човекови права кои работат на ова поле, академијата, претставници на жртвите, како и релевантни меѓународни организации и други засегнати страни...³⁴

Во нејзиниот извештај до Генералното собрание од 23. септември 2016 г., г-ѓа Шимоновиќ подетално елаборираше за начините на воспоставување на „фемцид воч“ и/или опсерваторија како интердисциплинарен панел на експерти кои ќе собираат и анализираат податоци за фемциди со цел превенција на таквите случаи. Таа предложи усвојување на флексибилна методологија која ќе биде корисна за сите држави за воспоставување на „фемцид воч“ за следење на фемциди или родово засновано убивање на жени како посебен механизам или механизми поврзани со постоечките национални механизми или опсерватории за насилство врз жените, врз основа на работата и активностите преземени на меѓународно, регионално, национално и локално ниво... Спречувањето на фемцидите и другите форми на насилство врз жените исто така се вклопува во поширокиот контекст на собирање и анализа на податоци за насилство врз жените предвидено во Целите за одржлив развој, кои за прв пат вклучуваат елиминација на насилството врз жените како цел за постигнување на родово еднаквост и зајакнување на жените.³⁵

³⁴ <http://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16796&>

³⁵ http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/71/398&Submit=Search&Lang=E
(т.25-32)

Прототип на Платформата за следење на фемицидите, „Фемицид воч“ беше претставен и започна со работа во мај 2017 година на 26-тата седница на Комисијата за превенција на криминалот и кривична правда на ОН (22-26 мај 2017 година), како заеднички проект на АКУНС Виена тим за фемициди (ACUNS Vienna Femicide Team) и Асоцијацијата за студии на ОН (UN Studies Association). Цел на платформата е обезбедување на избрани, висококвалитетни информации и сопствени контекстуализирани содржини изработени за проблемот на фемицид – родово базирани убиства на жени и девојки - за политичарите и носителите на одлуки на сите нивоа, засегнатите страни од системот на кривичната правда, практичарите, активистите на граѓанското општество, академиците и поединците засегнати со овој ужасен феномен.³⁶

Оваа платформа треба да обезбеди:

- Директен пристап до експерти и практичари од целиот свет и во различни дисциплини
- Клучни информации за фемициди (дефиниции, факти, статистички податоци)
- Препораки дадени од клучни чинители
- Документи издадени од клучните партнери
- Интерактивна база на податоци за добри практики во повеќе области.³⁷

Уредничкиот тим на платформата ќе ги разгледува и коментира практиките и документите доставени од експертите и засегнатите страни со експлицитна цел да обезбедат дополнителен контекст и квалитет. Сите содржини на платформата се очекува да послужат како примарни модели и референтни точки за акција.

На крај, платформата има за цел да ги поттикне сите заинтересирани страни да добијат посеопфатен преглед, да ги

³⁶ <http://femicide-watch.org/content/about-us>

³⁷ <http://www.unstudies.org/node/10>

идентификуваат празнините и да пренесат знаења во различни региони, преку граници и од различни дисциплини. Од нив се очекува да учат еден од друг, да преземаат заеднички активности и да ги подобрат (постоечките) превентивни мерки.³⁸

Главна цел на глобалната платформа за следење на фемициди – родово засновани убивања на жени и девојчиња е:

- Подигнување на свеста
- Достапност на клучни информации
- Споделување на ветувачки практики.

Платформата за следење на фемициди ќе ја засили, интегрира и дополни работата на сите ентитети и агенции на ОН покрај работата на другите релевантни организации кои се фокусираат на спречување и борба против фемицидите: ОН ОХЦХР, УНОДЦ, ОН ЖЕНИ и ОБСЕ. Проектот постепено ќе се зголемува, со тоа што главната цел е да ја покрие оваа појава на глобално ниво.³⁹

³⁸ Idem.

³⁹ Idem.

"Им се придружувам на милионите жени и мажи со благодарност за тоа што фемицидот го направилте видлив, како најраширено и погрешно оправдувано насилство во светот. Убивањето на жените затоа што се жени претставува опасност за националната безбедност со уништувањето на родовиот баланс во некои земји, а докажано е дека парадигмата субјект/објект и сторител/жртва е онаа која го нормализира насилството во и меѓу нациите. Не смеете повеќе да си дозволуваме родово неутрален јазик или погрешни поделби на културолошко и политичко кои го прикриваат фемицидот на овој кршлив вселенски брод наречен Земја".

Глорија Стајнем, американска феминистка, новинарка, активистка

Користена литература

Academic Council on the United Nations System (ACUNS), Femicide Volume VII, Vienna 2017 <http://acuns.org/wp-content/uploads/2017/06/Femicide-Volume-VII-Establishing-a-Femicide-Watch-in-Every-Country.pdf>

Academic Council on the United Nations System (ACUNS), Femicide-A global issue that demands action, Vienna 2013 http://www.genevadeclaration.org/fileadmin/docs/Co-publications/Femicide_A%20Gobal%20Issue%20that%20demands%20Action.pdf

Academic council on the United nations system, Femicide-A global issue that demands action, Volume II, Vienna 2014 <http://acuns.org/wp-content/uploads/2014/07/Femicide-Publication-2014-FINAL.pdf>

Bernal.C, Acosta.L.M, Roth.F, Zambrano.M, Latin American Model Protocol for the investigation of gender-related killings of women (femicide/feminicide), Regional Office for Central America of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) <http://endviolence.un.org/pdf/LatinAmericanProtocolForInvestigationOfFemicide.pdf>

Filip A., (2017) Preventing and eradicating femicide, WAVE Network and European Info Centre against Violence, Vienna (Available at: http://fileservers.wave-network.org/researchreports/Thematic_Paper_Femicide_15Febr2017.pdf)

Global study on homicide-Trends/Contexts/Data, UNODC, Vienna 2013 https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf

Кениг Н. (2013), Известување за семејното насилство во печатените медиуми: состојба и препораки (Достапно на: http://maclc.mk/Revii/2013/Nikolina_Kening.pdf)

Maria Loredana Idomir (2015), The cost of violence: how to assess and reduce it. An international agenda to address impunity for gender related killings of women and girls, UNODC
https://docs.wixstatic.com/ugd/61d2f3_226ea57d07aa4c0e89da3dcbf2b4a5d5.pdf

Македонски институт за медиуми (2013), БЕЛА КНИГА: Приоритети и механизми за унапредување на соработката меѓу граѓанските организации и медиумите за ефикасна заштита на човековите права, Скопје

Manjoo R., Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, its Causes and Consequences, Human Rights Council, UN General Assembly, 2012 (Available at:
http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/A.HRC.20.16_En.pdf)

Мирчева С., Гогов Б. (2014), Базична студија за усогласеноста на македонското законодавство со Конвенцијата на Совет на Европа за спречување и борба против насилство врз жените и домашното насилство, Национален совет за родова рамноправност, Скопје

Корубин Н., Тричковски Б., Костовски Љ. (2014), Портретирање на жената во македонските медиуми: Родовата еднаквост – клише, традиција или демократско право?!, Фондација Фридрих Еберт Штифтунг, Скопје

Naudi M., (2015) Interventions and preventions of femicide: protection and services for victims. Research based and policy, Roma
https://docs.wixstatic.com/ugd/61d2f3_a18e1ab0a7554e9e9d9ed8d4f3dd7da1.pdf

Richards et al. (2011) Exploring News Coverage of Femicide: Does Reporting the News Add Insult to Injury?, Department of Criminology, College of Behavioral and Community Sciences, University of South Florida, Tampa, FL

Toledo P., Lagos C. (2014), The Media and Gender-Based Murders of Women: notes on the cases in Europe and Latin America, Heinrich Böll Foundation (Available at: http://eu.boell.org/sites/default/files/uploads/2014/07/femicide_m_c_ptoledo_clagos_en.pdf)

UN General Assembly, Taking action against gender-related killing of women and girls (2015) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/176

UNODC, Gender-related killing of women and girls: promising practices, challenges and practical recommendations, Bangkok 2014 <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC.CCPCJ.EG.8.2014.2-English.pdf>

UNODC, Information on gender-related killing of women and girls provided by civil society organizations and academia, Bangkok 2014 <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC-CCPCJ-EG.8.2014.CRP.2.pdf>

UNODC, Recommendations for action against gender-related killing of women and girls https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/15-08233_A4-GRK_eBook.pdf

Националната мрежа против насилство врз жените и семејното насилство е основана во 2010 година, од дваесет граѓански организации кои работат на превенција и борба против насилството врз жените и семејното насилство. Моментално Мрежата брои 20 организации членки.

Мисијата на мрежата е координирано делување на граѓански организации во насока на унапредување на политиките и практиките за справување со проблемот на насилство врз жените и семејно насилство. Мрежата се стреми кон препознавање на женските човекови права и нивна афирмација во Република Македонија.

Визијата е да создадеме општество ослободено од насилство во кое жените ќе можат целосно да ги реализираат своите потенцијали и способност за креирање на општество на еднакви можности.

Контакт:

Адреса: ул. Христо Смирненски 16а, 1000 Скопје

Тел: +389 (0)2 6160016

Е-маил: coordinator@glasprotivnasilstvo.org.mk

Веб страна: www.glasprotivnasilstvo.org.mk

